

Ettekande „Uimastitarvitamise moetrendid ning uued lahenduste kolleksioonid“ küsimused ja vastused

- **Me nägime, et sarnaselt alkosurmadega on kasvanud ka üledoosisurmad. Alkoholi puhul rääkisime aktsiiside mõjust, aga üledooside juures sellest ju rääkida ei saa? Kas võib olla, et ühiskondlik ebastabiilsus on oluliselt suurema mõjuga faktor?**

Vastus: Tõepoolest, narkootikumide üledoosidest põhjustatud surmajuhtumite arvu mõjutavad ühiskondlikud muudatused, aga eeskätt Eesti uimastituru võnked. Uimastiturg on aga omakorda mõjutatud nii ühiskondlikest, aga ka poliitilistest muutustest (nt piiride sulgemine COVID pandeemia ajal). Meie uimasturul on taas hakanud rohkem levima tugevatoimelised sünteetilised opioidid – nii fentanüülid kui ka nitaseenid. Nemad ja erinevate ainete segatarvitamine on põhjustanud enim surmajuhtumeid.

- **Palun tooge näide, milline oleks väike muudatus elukeskkonnas mis tooks muutusi käitumises ja aitaks vähendada uimastite tarbimist. Midagi, mida Eestis pole veel tehtud, kuid võiks esimeses järjekorras teha.**

Vastus: Oluline on ausalt ja hinnangute vabalt rääkida probleemist ja selle põhjustest. Samuti hoiakute muutmine uimastite tarvitajate suhtes. Paljud pelgavad karistuste ja hukkamõistu tõttu ausalt rääkida uimastitest ning küsida abi. Seetõttu probleemid süvenevad.

- **Kas me kanepi legaliseerimiseks oleme valmis või tegeleme ettevalmistusega? Paistab olevat globaalne trend.**

Vastus: Tänapäevase seisuga ei ole me seda teemat Eestis veel põhjalikumalt analüüsinud ja arutanud. Ettevalmistustega me tegelemas ei ole. Riikides, kus kanep on legaliseeritud, ei selle pikaajaline mõju veel teada, mille tõttu on ennatlik väita, et see aitab lahendada uimastiprobleemi kui sellist.

- **Kättesaadavuse kohalt oleks huvitav kindlasti, kas mõni restoran oleks valmis end kui "alkoholivaba restoran" turul positsioneerima?**

Vastus: Kuna alkoholivabade alternatiivide turg on kogu maailmas kasvav ja ka Eesti Konjunkturiinstituudi uuring näitab, et meilgi on nende toodete tarbimine suurenenud siis võib see anda tõuke mõnel ettevõtjal proovida ja seda ideed katsetada. Kuid pigem on meil puudu inimestest, kes täna näitaks ülesse nõudlust selliste kohtade osas. Meil on endiselt laialt levinud hoiak, et alkoholi mittetarvitamist peab kuidagi selgitama või põhjendama ja need kes lihtsalt valivad ilma erilise põhjuseta mitte tarvitada, ei soovi oma elustiili eksponeerida.

- **Mida arvate kanepi legaliseerimisest?**

Vastus: Eesti ei ole kaalunud kanepi legaliseerimist, sest tõenduspõhised uuringud viitavad legaliseerimise ja kanepitarvitamise tõusu seosele. Eesti on väike riik, kus on vaimse tervise ja muud tugiteenused piiratud kättesaadavusega. Seetõttu puudub ka valmisolek tulla toime suurema abiteenuste nõudlusega, mis võib

kaasneda legaliseerimisega. Hetkel ei ole Euroopast toimivaid häid näiteid ja ei Kanada ega USA narkopoliitika muudatused ei ole (veel) soovitud positiivset mõju toonud. Sealsed teadlased nendivad jätkuvalt suurt ja järjest suurenevat koormust tervishoiu- ja korraldusüsteemile. Legaliseerimisest saaksime tõsiselt rääkida siis, kui oleme suutnud tagada mitmekülgsed abiteenused nendele inimestele, kes juba täna abi vajavad.

- **Kuidas pidurdada veipimise tarbimist väga noorte seas, mokatubakas? Tellitakse internetist erinevate maitsetega- ühesõnaga täiulik kättesaadavus ja populaarsuse kasv???**

Vastus: Vastus: Kaugmüük on probleem, millele tuleks läheneda EL üleselt. Järelevalve tugevdamine on kindlasti üks prioriteete, kuid selle korraldamine ja läbiviimine vajab ressursse, mida täna pole piisavalt. Järelevalve ressurside tagamiseks tuleks kehtestada müügilitsentside süsteem, nii nagu see näiteks toimib Soomes. Alternatiivsete nikotiiniproduktide müügiga tegelevad ettevõtted saavad täna liiga lihtsalt ja ilma omapoolsete kohustusteta avada uusi müügikohti ja see võiks muutuda. Litsentsitasud võimaldaksid suurendada järelevalvele kuluvaid ressursse ja ilmselt vähendaks ka müügikohtade arvu.

- **Narkoained ja uued tubakatooted kui moetrend-kas võib eeldada et see läheb kiirmoena mööda või mitte? Kui ei, siis kas peaks riik moelooja rolli võtma ja midagi ette võtma? Mida?**

Vastus: Uimastid ja nende tarvitamise põhjused ei kao, muutub erinevate uimastite populaarsus. Nii nagu moes on ka uimastite maailmas trendid, mis püsivad, ja trendid, mis kiiresti mööduvad. Riigi jaoks on oluline väljakutse muuta moodsaks ka tõendus põhine ennetus ning inimestele abi pakkumine. Täna see kahjuks nii ei ole.

- **Kuidas vähendada e-sigarettide tarbimist Eestis?**

Vastus: Tõhusaimad tõendus põhised meetmed on ikka hinnapoliitika, kättesaadavuse vähendamine sh müügikohtade vähendamine ja reklaamipiirangud. Järelevalve tõhustamiseks tuleb luua litsentsisüsteem ja panna juba täna kehtivad müügi- ja turunduspiirangud paremini toimima. Tuleb ka laiendada veipimise keelualasid ning need märgistada (väliterrassid jne). Palju sõltub täiskasvanutest ja lapsevanematest, kelle suunas tuleb teha teavitustööd, sest nende käitumine ja hoiakud avalikus ruumis kujundavad ka noorte hoiakuid. Euroopa Liidu ülesed regulatsioonid aitaksid igati kaasa.

- **Miks jõuavad uued asjad meie turule esimesena? Ja kust?**

Vastus: Kõik ei jõua meie turule esimesena, kuid varem või hiljem jõuab kõik. Mis puudutab sünteetilisi opioide ehk fentanüüli, siis nende jõudmine Eestisse oli politsei kolleegi tsiteerides „täiusliku tormi“ tagajärg. Heroiini tarneraskused, seniste tarneahelate katkemine, suur nõudlus ehk erinevate põhjuste kokkusattumisel kinnitasid opioideid siin kanda. Paremat seletust ei ole suutnud keegi pakkuda.

- **Suurenenud vaimse tervise probleemid on erinevate ainete tarvitamise põhjus tagajärg seoses. Käest - kätte liiguvad erinevad rahustid ja muud retseptiravimid. Kuidas seda protsessi tervikuna ohjata?**

Vastus: Peame selgusele jõudma, kas tegemist on legaalselt saadud ravimite edasi andmisega või musta turuga. Kriitiliselt tuleb vaadata, kas suures koguses ravimite

on alati põhjendatud ning vajadusel raviskeeme korrigeerima. Seejuures ei tohi kalduda teise äärmusesse ja piirata vajalike ravimite kättesaadavust või põhjustada ravimistest sõltuvusse sattunud täiendavat kahju sundides neid järsult loobuma ning tagamata asjakohast abi. Peame parandama ka vaimse tervise teenuste kättesaadavust. Ravimeid kirjutatakse välja ka lihtsa lahendusena, sest midagi muud pakkuda ei ole.

- **Maailmas liigutakse kriminaliseerimiselt legaliseerimise suunas koos ennetusega. Kuidas meil? Kas alkohahjud on suuremad kui kanepikahjud? (GB andmed)**

Vastus: Alkohahjud on täna suuremad kui kanepikahjud. Eestis oleme keelatud ainete puhul pigem liikumas kriminaliseerimisest depenaliseerimise suunas ehk karistamisest loobumine. Tarvitamine ja väikses koguses oma tarbeks omamine on meil dekriminaliseeritud juba aastast 2002, kuid ka tarvitamise kui väärteo eest võib saada karistada. See takistab abi küsimist ja süvendab probleeme.

- **Kas alkoholi ja uimastite ennetustegevustes diferentseeritakse erinevaid sotsiaalseid gruppe, nt erivajadusega inimesed?**

Vastus: Jah, kuid kahjuks Eestis ei ole veel kõigile sihtrühmadele teenuseid pakkuja.

- **Mis on mõjude poolest halvem, kas viin või kanep?**

Vastus: Seda ei saa öelda. Erinevad ained võivad erinevatele inimestele mõjuda erinevalt. Mõjutab muuhulgas ka vaimse tervise seisund.

- **Tunnustus SynLabile tasuta HIV, B- ja C-hepatiidi analüüside eest! Kas nende arv on tõusnud?**

Vastus: SynLab pakub tasuta HIV testimist riikliku vabatahtliku HIV testimise ja nõustamise raames. Teenus on anonüümne ja tasub riik Tervise Arengu Instituudi kaudu. COVID pandeemia ajal teenuse külastatavus langes, kuigi teenus oli avatud. Alates 2022. aastast on analüüside arv olnud tõusuteel ning jõudmas pandeemia eelsele tasemele.

- **Kui oluliseks peavad meie seaduseandjad alkoholiprobleeme sotsiaalselt haavatavates sihtgruppides? Mis tegevusi mõeldakse nende aitamiseks?**

Vastus: Üldiselt mõjutavad alkoholi kogutarbimise vähendamisele suunatud meetmed (hind, kättesaadavuse piirangud, reklaamipiirangud) kõiki, ka sotsiaalselt haavatavaid sihtgrupe. Kui mõelda abi ja ravi teenuseid, siis on alkoholitarvitamise häire ravi tasuta kättesaadav ka ilma ravikindlustuseta inimestele. Kindlasti arenguruumi on, ressursse aga napib.

- **Kas me nõ magasime maha õigeaegse ennetustegevuse võimalused seoses uute tubaka- ja nikotiinotoode turule tuleku ja nende kasutamise plahvatusliku kasvuga noorte hulgas?**

Vastus: Otseselt nii öelda ei saa. Ja Eesti pole kaugeltki ainuke riik, kus sellega on probleeme. Selline olukord on paraku enamikes riikides ja selle taga on tubakatööstuse taktikad ja väga hästi kinni makstud suhtekorraldus ning lobitöö. Ka meie parlamendis on/oli selge huvigrupp, kes kaitses eelkõige nende valijate huve, kes peavad e-sigarette ja kuumutatud tubakatooteid tervislikuks

alternatiiviks suitsetamisele. Nii on piirangute seadmine nendele toodetele olnud aeganõudev. Ning esmalt müüdi „hea idee“ lihtsatest lahendustest tubakast loobumiseks maha ikka täiskasvanutele, mis on kujundanud ka noorte hoiakuid sellesse, kui põnevasse ja ohutusse tegevusse.

- **Kas uimastavate ainete puhul on tervishoiuteenus loobumiseks on inimest võimestav termin? Loobumine on ju millestki ilma jäämine. Kas parem on rääkida tervise valimisest jm positiivses võtmes teenuse nimetusest?**

Vastus: Tervise Arengu Instituudi kodulehel on leitav tervisesõnastik, mille abil üritame juurutada hinnangutevaba keelt. Uimasti mõiste on parem kui narkootikum ning samatähenduslik. Mõiste psühhoaktiivne võib tunduda keerulisem, kuid samas ei rõhutada „uimastamist“. Loobumise asemel võib rääkida tarvitamisharjumuste muutmisest, tarvitamise vähendamisest, tervislikumatest valikutest. Alkohoolik ja narkomaan on negatiivse alatooniga mõisted – tarvitaja, tarvitav inimene on parem alternatiiv.

- **Miks on raske keelustada alternatiivseid tubakatooteid?**

Vastus: Demokraatlikus riigis võetakse kõik seadused vastu parlamendis. Meie valitud rahva esindajad, ei ole kõik keelustamise osas kindlasti ühel meelel. Sama saab öelda ka EL- kohta. Pigem saab ikka rääkida reguleerimisest.

- **Vaadates alkoholi tarbimise kasvu, siis tundub korreleeruvat “maksud sõidavad lätti” protestiaktsiooniga, kus korraga osteti suuremas koguses alkoholi ja ilmselt tarbiti ka kiiremini ja rohkem. Lisaks sellele järgnenud EKRE alkoholi aktsiisi langetamine ja õli tulle valamine. Aktsiisi tõstmine igati mõistlik tegevus aga kas siit saab järeldada , et poliitikakujundamine ei olnud läbimõeldud ja alahinnati ühiskonna valmisolekut selliseks suuremaks aktsiisi tõusuks ja oleks pigem pidanud ajatama seda pikema perioodi peale? Mis on need õpikogemused?**

Vastus: Kindlasti on see õppimise koht. Alkoholi aktsiisimuudatused ei tohiks olla üle politiseeritud ja liiga järsud ning need peavad tuginema analüüsidel ja prognoosidel, mida tehakse mitme nurga alt. Varem Eestil piirikaubanduse kogemust ei ole olnud. Nüüd siis oleme selle kogemuse võrra targemad. Piirikaubandust päris ära kaotada pole võimalik, aga paremini planeerida ja koostööd teha Lätiga saab kindlasti.